

Veřejné knihovny a jejich funkce ve společenské struktuře

KOŁODZIEJSKA, Jadwiga. Biblioteki publiczne w strukturze społecznej. Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2010. 153 s. ISBN 978-83-61-61464-34-1.

Dílo prof. Jadwigy Kołodziejové, odborné znalkyně zabývající se knihovědou i knihovnictvím, dlouholeté pracovnice Národní knihovny ČR, pedagožky Ústavu vědeckých informací a Studií bibliologických Varšavské univerzity, se nezaměřilo pouze na dějiny knihy a uplatnění knižtisku. Úvodní části věnují pozornost vzniku písemností na základě státní a společenské potřeby. Dílo podává analýzu vývoje užívání knih a jejich uplatnění ve vzdělání v rámci kulturního života společnosti. V kapitole „Věda – informace a konzumace – spotřeba“ se autorka zaměřuje na vědecký rozvoj Polska v minulosti. Zdůrazňuje zejména vědeckou činnost univerzit (vydávání odborných publikací) a knihoven 16. století.

Další část textu čtenáře seznamuje s rozvojem různých druhů polských knihoven – vědeckých, veřejných, speciálních. Značný význam v polském knihovnictví zastávají univerzitní knihovny. V těchto kapitolách se autorka opírá o dílo Józefa Gryczy „Zásady organizace vědeckých knihoven v Polsku“ z r. 1936. Dalším významným prvkem je vývoj vědeckých aspektů, které byly zveřejněny v časopise Knihovnický přehled v sedmdesátých letech 20. století.

Autorka vytvořila působivý panoramatický obraz polského knihovnictví období cirkadevadesátileté existence polského státu zahrnující jak tzv. První republiku (1569-1795), Druhou republiku (1918-1939), tak i Polskou republiku, kterou známe z moderních dějin (publikace se věnuje období let 1989-2009).

Značnou roli v plynulém rozvoji polských veřejných knihoven sehrála struktura obyvatelstva s ohledem na etnické menšiny, urbanizace země, analýza úrovně vzdělání, organizace školství a další aspekty. Zvláště důležitá je kapitola Neklidné období zahrnující roky 1918-1939, kdy postupně docházelo ke změnám ve struktuře společnosti. Na přelomu 19. a 20. století v Polsku převažovalo rolnické obyvatelstvo (70 % profesí). Až po roce 1918 začíná postupně vznikat střední vrstva společnosti. Tehdejší vývoj vzdělávání a kultury navazoval na vývoj v 19. století, kdy na venkově docházelo k osvětovým aktivitám. Tvořily se malé skupiny obyvatel, které věnovaly pozornost dětem a učily je číst a psát. Tato skutečnost výrazně ovlivnila vznik samostatného Polska v letech 1921-1922 a měla souvislost s dalším vzděláním v podobě ustanovení povinné školní docházky. Před začátkem druhé světové války žilo v Polsku 35 milionů obyvatel, z nich pouze 8,8 milionů žilo ve městech. Mládež tvořila 42,3 % obyvatel. Toto uspořádání ovlivňovalo kulturní život. Válečné období let 1939-1945 se odrazilo na historii Polska a jeho obyvatelích a ovlivnilo i funkci knihoven. Válka často zničila nevelké, ale cenné knižní fondy. Od roku 1945 docházelo k opětovné změně struktury společnosti – k přesunu a stěhování lidí z venkova do měst. Přestože bylo stěhování limitováno počtem věcí, mnoho lidí si s sebou do nového místa vzalo knihy klasiků polské literatury (A. Mickiewicz, H. Sienkiewicz aj.). Tyto knihy se v mnoha případech staly základem pro vybudování nových místních knihoven (např. ve Varmii, Mazurech, Opolsku, v oblasti Wrocławu). Výrazné přesuny obyvatel ovlivnily i kulturní život. Emigranti přinesli do nových míst kulturní tradice. Překonání náročného poválečného období se dařilo i díky vzniku nových škol a knihoven, které navracely společenský život.

Profesorka Kołodziejová uvádí, že knihovny vždy působily a stále působí na společnost, ve které existují. Zaměřují se na nákup a zpřístupnění knih uživatelům – údajně jedné třetině populace (dle dosavadních výzkumů služeb knihoven využívá cca 20 % populace).

Zajímavé jsou i poznatky týkající se existence tištěných novin, především deníků. Z publikace se dozvídáme, že v budoucnosti, přibližně v roce 2043, hrozí deníkům v USA (např. The New York Times) likvidace.

Za hlavní cíl této publikace si autorka zvolila uspořádání a zveřejnění takových informací, díky kterým by si knihovníci uvědomili, jaké společenské změny mají vliv jednak na knihovny samotné, jednak na formu jejich činnosti. Tyto změny se zvláště projevily po roce 1989 ve všech oblastech společenské existence. Knihovny jsou součástí intelektuálního bohatství, a proto autorka odkazuje na důležitý materiál, *Zprávu o intelektuálním majetku Polska*, která vnikla v r. 2008 jako výsledek činnosti sdružení strategických poradců Rady ministrů Polska, kterou řídil Michal Boni. V této zprávě je uloženo několik významných odkazů na funkci knihoven a názory na jejich činnost v budoucnosti. Pozornost je věnována jak mladé generaci, tak i seniorům. Potřeby společnosti a další vývoj si vyžádají změny ve všech typech současných knihoven. S tím budou spojeny i značné finanční výdaje, které, dle autorky, zatím nejsou stanoveny. Zvláště nutné je rozvíjet knihovní služby pro zdravotně postižené, např. pro nevidomé a slabozraké. Důležité je uvědomit si, že knihovny jsou místem, kde dochází ke generačnímu setkání uživatelů služeb knihoven. Je možné, že právě v budovách knihoven se budou rozvíjet mezigenerační vztahy, proto je potřeba vhodně posilovat toleranci a spolupráci. Potřeba je řešit i sociální problémy, což autorka uvádí ve Zprávě o intelektuálním majetku. Nutné je využívání materiálních fondů, které jsou v centrálních knihovnách.

Zpráva rovněž uvádí, že se zvyšuje počet lidí v důchodovém věku. V r. 2005 bylo v Polsku 13,3 % lidí starších 65 let; do roku 2050 se počítá, že dojde k výraznému nárůstu až do 31,2 % obyvatel starších 62let. S tím souvisí také programy věnované seniorům, které se uplatňují např. na vysokých školách (univerzity třetího věku). Řadu z nich mohou realizovat knihovny. Zpráva upozorňuje i na vzdělávací aktivity a na jejich rozdíly ve městech na venkově a vytváří potřebnou strategii pro činnost knihoven v budoucnosti. Na knihovnách záleží, jak si získají a udrží své klienty, zvláště mladé čtenáře.

Jedná se o unikátní obsah knihy, který zachycuje samotný historický vývoj polského národa a státu, vývoj struktury společnosti a knihtisku, vznik a funkci tamních knihoven; podrobně se zaměřuje i na problematiku Poláků po roce 1945. Hromadné stěhování polských občanů z východní části Polska do nových oblastí bylo prakticky až do r. 1989 z hlediska historického, publicistického, politického i společenského tématem, o němž se nemohlo hovořit, přednášet ani psát.

PhDr. Vincenc Streit